

URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

5. Про затвердження Положення про апарат Національного агентства з питань запобігання корупції та положень про самостійні структурні підрозділи апарату Національного агентства з питань запобігання корупції Рішення 19.05.2016 № v0001884-16 редакція від 27.10.2017 <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0001884-16#Text>

6. Рішення Конституційного Суду у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України „Про запобігання корупції“, Кримінального кодексу України від 27.10.2020 № 13-р/2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text>

7. Статистична інформація Генеральної прокуратури України
URL:<https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>

Крамаренко Юрій Миколайович
доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВИПЛАТИ ВИНАГОРОДИ ВИКРИВАЧУ

Останні майже 10 років, соціально значимі та чутливі для державного управління галузі кримінального та кримінально-процесуального права зазнали суттєвих змін. Одна з таких трансформацій стосується показань очевидців у кримінальному процесі. Так, у попередньому кримінально-процесуальному кодексі України частиною 3 ст.68 було передбачено неможливість використання в якості доказів показань свідків, які базуються на повідомленнях інших осіб, без допиту останніх як першоджерела інформації [1]. Стаття 97 чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) передбачає можливість визнання допустимими показання з чужих слів [2]. Законом України «Про звернення громадян» передбачалось та передбачається, що анонімні звернення не підлягають розгляду (ч.1 ст.8 згаданого Закону) [3]. Натомість згідно зі ст. 8 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» [4], ст. 19 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» [5], та ст.53 Закону України «Про запобігання корупції» [6] прийом та розгляд анонімних повідомлень є допустим та прийнятним.

На фоні цього в законодавстві України з'явився новий суб'єкт правовідносин – викривач. Згідно Закону України «Про запобігання корупції» викривач це «фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, вчинених іншою

особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання». КПК України визначає викривача як фізичну особу, «яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, звернулася із заявою або повідомленням про корупційне кримінальне правопорушення до органу досудового розслідування» [6].

Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» від 17.10.2019 року було передбачено певні процесуальні механізми захисту та заохочення викривачів [7]. Так, нормами Закону України «Про запобігання корупції» та КПК передбачено виплату винагороди викривачу.

Для визначення дієвості прийнятих норм щодо виплати винагороди викривачу необхідно провести аналіз норм чинного КПК України щодо підстав застосування такої форми заохочення. З огляду вимог КПК України можна визначити такі підстави (критерії) за яких викривач може розраховувати на виплату винагороди:

- 1) повідомлення про корупційний злочин;
- 2) *активне сприяння його розкриттю;*
- 3) *грошовий розмір предмета злочину або завдані державі збитки від такого злочину в п'ять тисяч і більше разів перевищують розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на час вчинення злочину;*
- 4) *повідомила про корупційний злочин не у рамках угоди у кримінальному провадженні;*
- 5) *не є співучасником корупційного злочину, про який вона повідомила;*
- 6) *повідомляючи про корупційний злочин як викривач, не мала при цьому можливість для здійснення офіційного повідомлення про виявлений злочин у межах реалізації своїх службових повноважень;*
- 7) *ухвалення обвинувального вироку;*
- 8) *інформація, повідомлена викривачем правоохоронному органу, повинна походити від його особистої обізнаності, у тому числі інформація, отримана від третіх осіб, не міститися в публічних звітах, результатах перевірок, матеріалах, дослідженнях, інформаційних повідомленнях тощо органів чи засобів масової інформації, крім випадку, якщо викривач є джерелом такої інформації, а також не бути відомою правоохоронному органу з інших джерел (персональність інформації);*
- 9) *повідомлена викривачем інформація повинна містити фактичні дані, що можуть бути перевірені, і сприяти доказуванню хоча б однієї з обставин вчинення корупційного злочину, передбачених пунктами 1-3, 6 і 7 частини першої статті 91 цього Кодексу (важливість інформації), тобто:*
  - а) *подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші об-*

ставини вчинення кримінального правопорушення);

б) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;

в) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;

г) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення;

г) обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру;

10) обвинувальний акт має містити відомості про розмір пропонованої винагороди викривачу.

Остання вимога зумовлена тим, що фактично відповідно до ст.337 КПК України «судовий розгляд проводиться лише стосовно особи, якій висунуте обвинувачення, і лише в межах висунутого обвинувачення відповідно до обвинувального акта, крім випадків, передбачених цією статтею» (лише в частині зміни правової кваліфікації кримінального правопорушення, якщо це покращує становище особи, стосовно якої здійснюється кримінальне провадження).

Виплата винагороди викривачу передбачена у Главі 9 КПК «Відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні, цивільний позов, виплата винагороди викривачу» Розділу 1 (ст.127- 130-1 КПК України), при цьому ч.1 ст.128 КПК України визначає необхідність пред'явлення цивільного позову «під час кримінального провадження до початку судового розгляду». Тобто особа, якій спричинено шкоду, для того щоб цивільний позов став предметом судового розгляду повинна «встигнути» це зробити до його початку. Враховуючи місце розташування правової норми (виплата винагороди) у КПК України та окремі положення щодо судового провадження у суді першої інстанції цілком можна припустити, що питання виплати винагороди викривачу також повинно певним чином «потрапити» до предмета судового розгляду. Згідно вимог КПК України викривач не є учасником судового провадження, не бере участь у підготовчому судовому засіданні та фактично не має можливості подати заяву про виплату винагороди, яка б стала предметом розгляду судом, а лише має право представляти свої інтереси під час розгляду питання щодо виплати йому винагороди особисто і через представника - адвоката (у тому числі анонімно, але до вирішення питання виплати йому винагороди) та оскаржувати в апеляційному порядку судові рішення «у час-

тині, що стосується його інтересів під час вирішення питання виплати йому винагороди як викривачу». Отже можна зробити обґрунтоване припущення про те, що питання про виплату винагороди викривачу може стати предметом судового розгляду лише саме через «розмір пропонованої винагороди викривачу», який вказано в обвинувальному акті.

Таким чином можна зробити висновок про те, що виплата винагороди викривачу у кримінальному провадженні, має досить багато «фільтрів», що залежать як від особи викривача (службових повноважень, активного сприяння тощо), так і від сутності наданої інформації, ступеня обізнаності з такою інформацією інших суб'єктів та процесуальних дій і рішень уповноважених осіб у кримінальному провадженні. Також слід враховувати те, що повідомлення викривачів можуть по-різному сприйматись суспільством з етичної точки зору, оскільки історія людства має численні приклади, коли доноси знищували долі багатьох людей або призводили до тотальних репресій чи геноциду. Вказане не сприяє поширенню застосування цього правового інституту. Відсутність практики матеріального заохочення викривачів через процесуальні перепони в свою чергу може мати зворотній ефект на сприяння громадян у розкритті та розслідуванні корупційних кримінальних правопорушень. Виходячи із зазначеного, вважаємо, що для більш ефективної протидії корупції доцільним є удосконалення механізмів застосування методів оперативно-розшукової діяльності та інституту інформаторства, в т.ч. отримання від юридичних чи фізичних осіб за винагороду інформацію про кримінальні правопорушення, що готуються або вчинені, що вже існують в чинному законодавстві та мають напрацьовану позитивну практику.

---

1. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text>

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

3. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-вр#Text>

4. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>

5. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>

6. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#n1548>

7. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції: Закон України від 17 жовтня 2019 року № 198-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-20#Text>